

ELXAN MƏMMƏDOV

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ ONUN SİYASİ KURSU KONSTITUSİYAMIZIN AZƏRBAYCAN VƏTƏNDAŞINA VERDİYİ HÜQUQLARIN TƏMİNATÇISI KİMİ

Ötən əsrin sonlarından müstəqilliyini yenidən bərpa edən Azərbaycan ilk illərdə xaos və çarşıqlıq içərisində idi. Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişi ilə müstəqilliyin qorunması prosesi həyata keçirildi. Həmçinin ölkə vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının müəyyən edilməsi istiqamətində fəaliyyət başlandı. Bunun nəticəsində də ulu öndər Heydər Əliyevin yaxın özünün gecə-gündüz çalışaraq hazırladığı qanunlar toplusu müzakirəyə çıxarıldı, xalq tərəfindən referendum yoluyla qəbul edildi. Bununla da mərkəzləşdirilmiş qanunlar toplusunun – Konstitusiyanın qəbulu və konstitusiyadan irəli gələrək vətəndaş hüquqlarını təmin etmək üçün ulu öndərin siyasi fəaliyyəti dövründə qarşısına qoyduğu ən vacib məsələlərdən biri həllini tapmış oldu. Sonrakı dövrlərdə konstitusiyaya əlavələr də məhz ulu öndərin siyasi kursunun layiqincə davam etdirilməsinin məntiqi nəticəsi oldu.

Məqalədə də məhz ulu öndər Heydər Əliyevin uğurlu siyasəti sayəsində vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının qorunması istiqamətində həyata keçirilən dövlət siyasətindən, eləcə də davam edən siyasi kursun ölkə vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının təminat istiqamətində yerliyi siyasətin uğurlu nəticələrindən söhbət açılır.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, insan hüquqları, insan azadlıqları, konstitusiya, qanun.

Daim hərəkətdə olan Yer kürəsi kimi, onun üzərində yaşanan həyat da durnadan inkişaf edir, dəyişir. Bu rəngarəng dəyişmələrin içində baş verən proseslər qloballaşan dünyamızda artıq yeni qanunların ortaya çıxması, hüquq islahatlarının aparılması, qanunvericilik bazalarının yaradılmasına da təsirsiz ötüşmür. Bundan 100 il, hətta 50 il, bəzən 10 il, nadir hallarda isə 1 il, bir gün əvvəl qəbul edilmiş qanun və qaydalar dünya sisteminin inkişaf sürətiylə həmahəng addımlaya bilmədiyi üçün dəyişilməli olur, yeni qanunların yaradılmasına ehtiyac yaranır.

Sovet hakimiyyətinin parçalanmasından sonra müstəqilliyini bərpa edən Azərbaycan dövlətinin vətəndaşlarına vermək istədiyi hüquq və azadlıqlar dövrün xaos və qarışıqlıqlar prosesi qarşısında bir neçə il yubadıldı. Əslində isə bu, müstəqilliyin ilk illərində dövlət və xalq, hökumət və vətəndaş münasibətlərinin düzgün qurula bilməməsinin nəticəsi idi. Belə olan halda isə, təbii ki, hüquq və azadlıqlarını bilməyən, tanımayan insanların özlərinin "yaratdığı" qayda və qanunlar daha ötkəm olur. Bir ölkənin vətəndaşlarının sayı qədərincə qanun və qaydaların olması isə nəinki insanların təhlükəsizliyini təmin edirdi, əksinə hər kəsin potensial hüquq pozucusu, təhlükə mənbəyi olduğuna şərait yaradırdı. Məhz belə bir qarmaqan şıq zamanda hakimiyyətə gələn Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin həyata keçirməyə çalışdığı əsas məsələlərdən biri də mərkəzləşmiş hüquq bazasının, qaydalar məcmuəsinin – konstitusiyanın qəbul edilməsi oldu. 12 noyabr 1995-ci ildə referendum yolu ilə qəbul edilmiş, 27 noyabr 2005-ci ildən isə rəsmən qüvvəyə minən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası həm də pərakəndə, dağınıq halda olan qanunların bir mərkəzdə cəmlənməsi ilə yanaşı, hər kəsin istədiyi vaxt, istədiyi şəkildə "tətbiq etdiyi qanunlarının" düşündükləri qədər doğru olmadığını göstərən hüquqi sənəd kimi özünü göstərdi.

Ulu öndər Heydər Əliyev 1993-cü ildə hələ Ali Sovetin Sədri işlədiyi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirdiyi dövrdə – 21 sentyabr 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası Milli Elmlər Akademiyasında ziyalılarla görüşündə də ölkə vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının qorunması məsələsinə toxunmuşdu. Öz çıxışında ümummilli lider üzünü təkcə ziyalılara yox, ziyalılardan təmsalında bütün Azərbaycan xalqına tutaraq deyirdi: "Azərbaycanda insan azadlığı, təşəbbüs azadlığı, din azadlığı, dil azadlığı, sahibkarlıq azadlığı – bütün azadlıqlar təmin olunmalı, insan hüquqları, insan haqları qorunmalıdır. Azərbaycan müstəqil dövlət kimi öz vətəndaşlarının hüquqlarını qorumağı əsas vəzifələrindən biri hesab etməlidir" [2, s. 151].

Məhz sonrakı dövrdə ölkə başçısı kimi də ulu öndərin əsas vəzifələrindən biri Azərbaycan xalqının dinindən, irqindən, dilindən, etnik mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər bir vətəndaşının hüquq və azadlıqlarını təmin etmək, onlara qloballaşan dünya sisteminin tələb etdiyi hüquq və azadlıqlar çərçivəsində həyatını yaşamaq imkanı yaratmaq oldu. Bu şəraitin əsas prinsipləri isə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının ayrı-ayrı maddələrində öz əksini əhatəli şəkildə tapırdı.

Qanunlar toplusunun – Konstitusiyamızın “Əsas hüquqlar, azadlıqlar və vəzifələr” adlı ikinci bölməsinin “Əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları” başlıqlı üçüncü fəslində yer alan 24-80-ci maddələrin məzində və mətnində də məhz Azərbaycan vətəndaşlarına beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq verilən hüquq və azadlıqlar aydın şəkildə qeyd edilib [Bax: 2, s. 13-37].

Təbii ki, Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasi biliyi və təşəbbüsü nəticəsində hazırlanmış ali qanunlar toplusunun vətəndaş hüquq və azadlıqlarına həsr edilmiş maddələrini ayrı-ayrılıqda təhlil edərək fikrimizi bildirməyə çalışmaq niyyətində deyilik. Lakin bəzi vacib və əhəmiyyətli maddələrin mahiyyətini açıqlamaqla Azərbaycan vətəndaşlarına, cins, irq, dil, din fərqi qoymadan bərabər hüquqlar verildiyini aydınca görmək olar. “Bərabərlik hüququ” başlıqlı 25-ci maddədə deyilir: “Hamı qanun və məhkəmə qarşısında bərabərdir, kişi və qadının eyni hüquqları və azadlıqları vardır. Dövlət irqindən, milliyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmək vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyasından, həmkarlar ittifaqları və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir” [1, s. 10]. 26-cı maddənin ikinci bəndində isə dövlət “hər kəsin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir” [1, s. 10].

Ali qanunlar toplusuzda yer alan “Yaşamaq hüququ” [1, s. 10], “Azadlıq hüququ” [1, s. 11], “Mülkiyyət hüququ” [1, s. 11], “Təhlükəsiz yaşamaq hüququ” [1, s. 11-12], “Şəxsi toxunulmazlıq hüququ” [1, s. 12], “Təhsil hüququ” [1, s. 15], “Vətəndaşlıq hüququ” [1, s. 17], “Seçki hüququ” [1, s. 18] və digər hüquqlarla yanaşı “Fikir və söz azadlığı” [1, s. 16], “Vidən azadlığı” [1, s. 16], “Sərbəst toplaşmaq azadlığı” [1, s. 16-17], “Məlumat azadlığı” [1, s. 17], “Yaradıcılıq azadlığı” [1, s. 17] və digər hüquq və azadlıqlar xalqımızın ulu öndəri, dahi siyasətçi və ən böyük azərbaycanlı Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi hüquqi dövlət quruculuğunda qəbul edilmiş qanun və qaydalarla tənzim olunur və qorunurdu. Həmçinin ümummillî liderin siyasi xəttinin davam etdirən ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin prezident kimi fəaliyyətinin əsas prioriteti də məhz bu hüquq və azadlıqların təmin edilməsi, ən yüksək səviyyədə qorunmasıdır.

Hələ Konstitusiyanın referendumla çıxarılmasından 2 gün əvvəl – 10 noyabr 1995-ci ildə Prezident Sarayında Konstitusiya layihəsini hazırlayan komitənin iclasında ümummillî lider Heydər Əliyev çıxış edərkən də qanunlar toplusunun vətəndaş hüquq və azadlıqları məsələsinə xüsusi önəm verdiyini nümayiş etdirmişdi: “Konstitusiyanın maddələrinin 48-i insan, vətəndaş azadlıqlarına, hüquqlarına həsr olunmuşdur. Ümumi mətnin üçdə bir hissəsi məhz insan, vətəndaş hüquqlarına, azadlıqlarına həsr edilmişdir. Bu da onu sübut edir ki, bu Konstitusiya Azərbaycan vətəndaşlarının azad, sərbəst yaşaması üçün bütün şəraitləri yaradan konstitusiyadır” [3, s. 474].

Ölkə başçısı kimi Heydər Əliyevin əsas siyasi kursu da bu prinsiplər əsasında həyata keçirilirdi. Etnik, dini, dili, cinsi aynışçılıq salmadan Azərbaycan xalqının hər bir nümayəndəsinin rahat, azad və əmin-amanlıq şəraitində yaşaması üçün say və bacarıqlarını əsirgəmir, bu istiqamətdə iqtisadi-siyasi, sosial-mədəni sahədə dövlət siyasətini həyata keçirirdi. Təkcə paytaxtda və böyük şəhərlərdə deyil, rayon mərkəzlərində, qəsəbə və kəndlərdə yaşayan hər kəsin müstəqil və rahat yaşayışını konstitusion tələblər çərçivəsində həyata keçirilməsində birbaşa iştirak edirdi.

Gün-gündən iqtisadi qüdrətini artıran, dünya gücləri qarşısında öz qamətini qürurla dik tutmağı bacaran gənc bir dövlətin həqiqi qurucusu və lideri Heydər Əliyevin sonrakı dövrlərdə həyata keçirdiyi bütün islahatların kökündə də məhz bir amal, bir məqsəd dayanırdı: hər bir azərbaycanlının müstəqil, sağlam və rahat yaşayışını təmin etmək.

Dünyada söz sahibi olan ölkələrin Azərbaycanla qarşılıqlı əməkdaşlığa can atmaları, beynəlxalq müqavilələr bağlamaları, Azərbaycanın həyata keçirdiyi irimiqyaslı layihələrdə iştirak etmək istəmələri də təkcə dumandan inkişaf edən bir ölkənin artan nüfuzu və iqtisadi imkanları deyildi, həm də rifah halı yüksələn, yaşayış şəraiti yaxşılaşan Azərbaycan vətəndaşlarının həyata keçirilən bu proseslərdə birbaşa tərəf kimi iştirak etmə hüquqlarının var olması idi. Məhz həmin layihələrin nəticəsində ən ucqar dağ kəndlərindən tutmuş, rayon və şəhər mərkəzlərinə, paytaxta qədər ölkənin hər yerindəki sosial xidmət obyektlərinin – məktəblərin, universitetlərin, xəstəxanalının, bərpa mərkəzlərinin, diaqnostik-müalicə mərkəzlərinin, idman və olimpiya komplekslərinin, kurort və istirahət obyektlərinin açılması, istifadəyə verilməsi birbaşa konstitusiyada ölkə vətəndaşları üçün nəzərdə tutulmuş hüquq-

ların təmin edilməsi və yerinə yetirilməsi istiqamətində dövlətin gördüyü mühüm işlər idi. Bütün bunlar isə ümummilli lider Heydər Əliyevin arzusunda olduğu və həyata keçirməyə çalışdığı vətəndaş azadlığı və hüquqlarının yerinə yetirilməsinin göstəricisi idi. Müstəqil Azərbaycanın dövlət başçısı kimi 10 il ərzində bu sahədə görülən tədbirlər, son iyirmi ildə isə ulu öndərin siyasi kursunu, siyasi xəttini inamla və daha mükəmməl şəkildə yerinə yetirən ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin fəaliyyətinin də ayrıca diqqət ayırdığı mühüm sahədir.

2009-cu il mart ayının 18-də ümumxalq səsverməsi ilə Konstitusiyamıza edilmiş əlavə və dəyişikliklər zamanı yenə də əsas məsələ ölkə vətəndaşlarına dəyişən dünyada daha mütərəqqi hüquqlar vermək idi. Bu mənada ali qanunun 12-ci maddəsinə edilmiş əlavələrdə hər bir Azərbaycan vətəndaşının sosial vəziyyətinin yüksəldilməsi, yaşayış səviyyəsinin ən yüksək şəkildə təminatı nəzərdə tutulur. Həmin maddəyə edilmiş dəyişiklikdə göstərilir ki, "İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir" [1, s. 7].

Yuxarıda qeyd olunan maddəyə bu məzmununda əlavənin edilməsi ölkənin artan maliyyə resursları, imkanları hesabına bu gün həyata keçirilən daha böyük sosial yönümlü fəaliyyətlərdə öz əksini tapır. Bu da onu deməyə əsas verir ki, Azərbaycan dövləti insan hüquq və azadlıqlarını ən yüksək şəkildə təmin etməklə kifayətlənmir, hər bir vətəndaşın layiqli həyat səviyyəsinin təşkilini də bir məsuliyyət kimi öz üzərinə götürür.

"Mən hər zaman fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən Azərbaycanlıyam" deyən ümummilli liderin siyasi varisi İlham Əliyevin söylədiyi aşağıdakı fikirlər də hər bir azərbaycanlının qloballaşan dünyada suveren bir ölkənin vətəndaşı kimi bütün hüquq və azadlıqlara sahib olduğunu deməyə əsas verir: "Mən bütün Azərbaycan xalqının, hər bir Azərbaycan vətəndaşının Prezidentiyəm. Mənim borcumdur ki, imkan daxilində hər bir vətəndaş inkişafa, yaxşılığa doğru irəliləyişi görsün və hiss etsin" [4]. Hər iki sitatın mahiyyətində bir ölkə başçısı və Azərbaycan vətəndaşı kimi hər bir azərbaycanlının taleyini öz taleyi kimi qəbul edən lider iradəsi dayanır. Ümummilli lider Heydər Əliyev və onun siyasi kursunun əsas vəzifəsi və məqsədi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının ölkə vətəndaşına verdiyi hüquq və azadlıqların təmin edilməsi olmuşdur və bu gün də o siyasi iradə, siyasi xətt uğurla yerinə yetirilir. Bunun ən mühüm göstəricilərindən biri də son illərdəki hərbi qüdrətimiz sayəsində həyata keçirilən uğurlu "Dəmir yumruq" əməliyyatı oldu.

Müstəqilliyimizin ilk illərindən dövlət idarəçiliyindəki yarıtmaz rəhbərlik nəticəsində ərazi bütövlüyümüzün qorunma bilməməsi, ölkə vətəndaşlarının öz yurd-yuvalarından qaçqın və köçkün vəziyyətinə düşmələri ölkədə nə qədər inkişafa nail olursa da, bir tərəfin yarım qalmasının qarşısını ala bilmirdi. Məhz həmin ölkə vətəndaşlarının rahatlığını təmin etmək, onları öz doğma torpaqlarına qaytarma cəhdləri beynəlxalq siyasi arenalarda böyük güclər tərəfindən maneələrə tuş gəlsə də, ölkə rəhbərinin bir qətiyyətli iradəsi var idi: Biz öz torpaqlarımızı geri qaytaracağıq! Bu ya xoşla, ya da zorla həyata keçiriləcək. Nəhayət 2020-ci ilin payızında həm xalq, həm də dövlət səbrinin daşdığı bir ərzədə orduya hücum əmrinin verilməsi və nəticədə itirilmiş torpaqlarımızın düşmən tapdağından azad edilməsi ilə nəticələndi. 44 günlük zəfər yürüşünün mahiyyətində də ali qanunumuzun ölkə vətəndaşlarına verdiyi hüquq və azadlıqların təmin edilməsi dayanırdı. Belə ki, öz ata-baba ocaqlarından ayrı düşmüş bir milyona yaxın azərbaycanlı öz həyatını istədiyi kimi təmin etmə hüququndan məhrum idi. Dövlətin həmin vətəndaşlarının rahatlığını təmin etməyə çalışması istənilən halda elindən-obasından ayrı düşmüş vətəndaşa əvvəlki rahatlığını təmin etməyə imkan vermirdi. Beləliklə isə artan iqtisadi-siyasi güc, ordu quruculuğu, beynəlxalq sferalardakı ötkəmlik, ölkə başçısının liderlik xarizması, xalq-dövlət, xalq-ordu birliyi və gənclərdə vətənpərvərlik tərbiyyəsinin təbliği 2020-ci ilin payızını Azərbaycan üçün bahar müjdəli ovqata kökləməyə səbəb oldu. Beləliklə də sərbəst və rahat yaşamaq hüquqları zorla çətinləşdirilmiş Azərbaycan vətəndaşları işğaldan azad edilmiş torpaqlarda həyata keçirilən yeni, müasir, modern və sürətli quruculuq proseslərindən sonra daha yaxşı şəkildə həyat şəraiti ilə təmin olunacaqdır. Bununla da əsası ulu öndərimiz, ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan Azərbaycan vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının təminatı məsələsi həmin siyasi kursun davamçısı, ölkə Prezidenti İlham Əliyevin daha böyük uğurla yerinə yetirdiyi idarəçilik sayəsində öz həllini tapır və bundan sonra da tapacaqdır.

“Mən bütün varlığımla Azərbaycana bağlıyam” deyəən xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin 2023-cü ildə anadan olmasının 100 illiyi tamam olur. Məhz ulu öndərin 100 illik yubileyində – “Heydər Əliyev İli”ndə Azərbaycanda bütün sahələrdə olduğu kimi konstitusiyamızın Azərbaycan vətəndaşlarına verdiyi hüquq və azadlıqlarının bundan sonra da layiqincə təmin olunmasına, ölkə vətəndaşlarının azad, rahat, təhlükəsiz, dövlətinə sadıq şəkildə yaşamasına əsas verəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası. Bakı: Qanun, 2011, 64 s.
2. Əliyev H. Müstəqilliyimiz əbədidir (çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr). I. kitab, Bakı: Azərnaşr, 1997, 608 s.
3. Əliyev H. Müstəqilliyimiz əbədidir (çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr). IV. kitab, Bakı: Azərnaşr, 1997, 528 s.
4. <http://www.azerbaijan-news.az/index.php?mod=3&id=11745>

AMEA Naxçıvan Bölməsi

E-mail: elxan.yurdoglu@yahoo.com

Elxan Məmmədov

HEYDAR ALIYEV AND HIS POLITICAL COURSE AS A GUARANTOR OF THE RIGHTS GRANTED TO THE CITIZENS OF AZERBAIJAN BY OUR CONSTITUTION

Azerbaijan, which regained its independence at the end of the last century, was in chaos and confusion in the first years. With the coming to power of the national leader of our people, Heydar Aliyev, the process of protecting independence was implemented. Also, activities were started in the direction of determining the rights and freedoms of the country's citizens. As a result of this, the set of laws prepared by the great leader Heydar Aliyev himself, working day and night, was discussed and accepted by the people through a referendum. With this, one of the most important issues faced by the great leader during his political activity was solved by the adoption of the centralized set of laws – the Constitution and the provision of civil rights arising from the constitution. In the later periods, additions to the constitution were the logical result of the political course of the great leader.

The article also discusses the state policy implemented in the direction of protecting the rights and freedoms of citizens thanks to the successful policy of the great leader Heydar Aliyev, as well as the successful results of the policy implemented by the ongoing political course in the direction of ensuring the rights and freedoms of the country's citizens.

Keywords: Heydar Aliyev, human rights, human freedoms, constitution, law

Эльхан Мамедов

ГЕЙДАР АЛИЕВ И ЕГО ПОЛИТИЧЕСКИЙ КУРС КАК ГАРАНТ ПРАВ, ПРЕДОСТАВЛЕННЫХ ГРАЖДАНАМ АЗЕРБАЙДЖАНА НАШЕЙ КОНСТИТУЦИЕЙ

Азербайджан, восстановивший свою независимость в конце прошлого века, в первые годы пребывал в хаосе и неразберихе. С приходом к власти общенационального лидера нашего народа Гейдара Алиева был осуществлен процесс защиты независимости. Также начата деятельность в направлении определения прав и свобод граждан страны. В результате этого свод

законов, подготовленный непосредственно неустанным трудом великого лидера Гейдара Алиева, был обсужден и принят народом путем референдума. При этом один из важнейших вопросов, стоящих перед великим лидером в период его политической деятельности, решался путем принятия централизованного свода законов – Конституции и обеспечения прав граждан, вытекающих из конституции. В более поздние периоды дополнения к конституции были закономерным следствием политического курса великого лидера.

В статье также говорится о государственной политике, реализуемой в направлении защиты прав и свобод граждан благодаря успешной политике великого лидера Гейдара Алиева, а также об успешных результатах продолжающегося политическим курса в направлении обеспечения прав и свобод граждан страны.

Ключевые слова: Гейдар Алиев, права человека, свободы человека, конституция, закон.